

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de 'Leeswijzer profielen Natura 2000 versie 2026', waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

A224 Nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*)

A. Algemeen

1. Kenschets

1.1 Beschrijving

De nachtzwaluw is een middelgrote vogel (lengte 24-28 cm) met een valkachtig silhouet en een zwartgrijs, bruin en beige-wit verenkleed, dat op de grond uitstekende camouflage biedt. De nachtzwaluw is een expliciete nachtvoegel – overdag rust de vogel vlak boven de grond op een tak – en heeft een kenmerkende droge ratelende of snorrende, langgerekte zang. De in Nederland voorkomende vogels behoren tot de ondersoort *Caprimulgus europaeus europaeus*. In Nederland is de soort broedvogel.

Daarnaast vindt vermoedelijk enige doortrek plaats van broedvogels uit meer noordelijk gelegen broedgebieden. De Nederlandse broedvogels overwinteren vermoedelijk ten zuiden van de Sahara, in West- en Centraal-Afrika. Nederlandse broedvogels keren vanaf eind april terug uit de overwinteringsgebieden, in september trekken ze weer weg.



Bron: Saxifraga – Mark Zekhuis

1.2 Relatief belang binnen Europa

De nachtzwaluw is een wijd verspreide broedvogel binnen Europa en mijdt alleen de koelste delen zoals Noord-Scandinavië, Schotland en de hoge Alpen. De Europese broedpopulatie (exclusief Rusland) van de nachtzwaluw wordt geschat op 350.000-660.000 paren. De broedpopulatie in de Europese Unie omvat naar schatting 170.000-320.000 paren. Het aandeel van de Nederlandse broedpopulatie binnen Europa (exclusief Rusland) en de Europese Unie is respectievelijk ca. 1% en minder dan 1%.

1.3 Aandeel van populatie in Vogelrichtlijngebieden

De broedpopulatie van de nachtzwaluw omvatte naar schatting gemiddeld 3.400 paren in de periode 2016-2021, waarvan zich ca. 46% in Vogelrichtlijngebieden met een instandhoudingsdoel voor de soort bevond. Zie paragraaf 4 voor meer informatie over het huidige voorkomen. Zie [de soortpagina op natura2000.nl](https://soortpagina.op.natura2000.nl) voor een overzicht van de gebieden met een instandhoudingsdoel voor de soort.

B. Bescherming

2. Status

Nachtzwaluw *Caprimulgus europaeus* (A224). Genoemd in bijlage I van de Vogelrichtlijn (sinds 1985). Voor Vogelrichtlijngebieden in Nederland relevant als broedvogel.

3. Ecologie

3.1 Algemene beschrijving leefgebied

De nachtzwaluw leeft als broedvogel in halfopen landschappen op schrale, zandige bodems: boomheiden, heidevelden met boomgroepen of vliegdennen, open schrale graslanden, open naaldbossen en niet te kleine kap- of brandvlakten (meer dan 1,5 ha groot). In dennenbossen op voormalige stuifzanden nestelt de nachtzwaluw langs brandgangen en brede zandpaden. De hoogste dichtheid van nachtzwaluwen (20 paar/100 ha) vinden we in deels dichtgegroeide maar niet-vergraste zandverstuivingen. Rustlocaties bevinden zich op de heide maar kunnen zich ook in nabij de heide gelegen bos bevinden. De nachtzwaluw zoekt zijn voedsel veelal langs bosranden en boven heide. De soort kan tot enkele kilometers van de nestlocatie foerageren, soms ook boven aan bos en heidegebieden grenzende braakliggende gronden, bouwland en graslanden.

3.2 Broedecologie

Nachtzwaluwen zijn territoriale grondbroeders. De twee eieren worden op de kale bodem gelegd, vaak op dennennaalden of schorrschilfers en onder of bij een dode tak voor de camouflage. De eieren liggen op de heide vaak op kale plekken onder vliegdennen, maar soms ook midden op de open heide. Nachtzwaluwen hebben twee broedsels per jaar. De eileg vindt plaats van begin juni tot begin augustus.

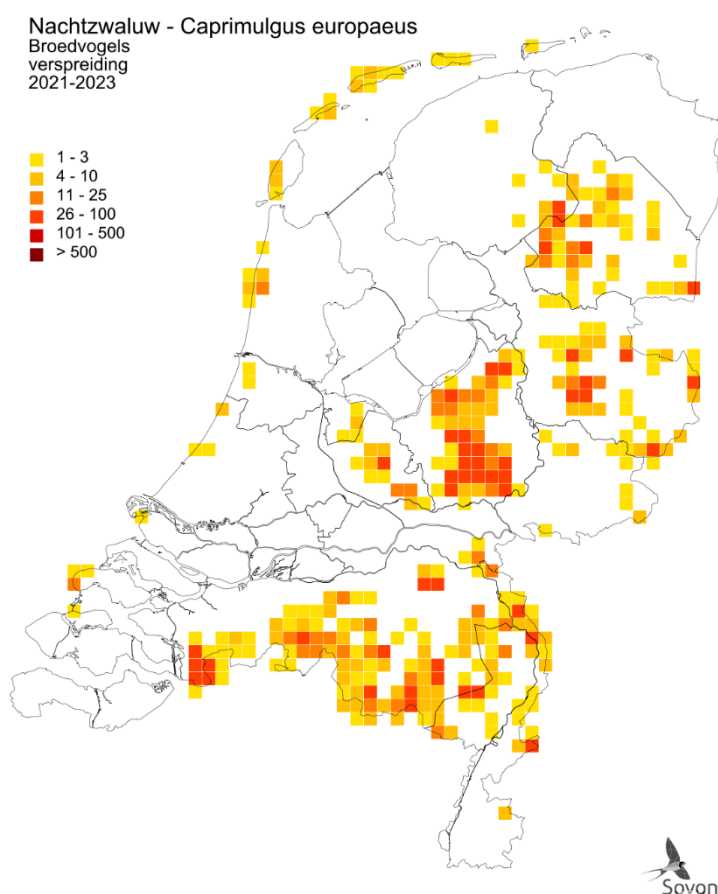
3.3 Voedsel

Het voedsel van de nachtzwaluw bestaat uit vliegende insecten, vooral nachtvlinders, maar ook kevers, schietmotten, vliegen en muggen.

C. Voorkomen, Staat van Instandhouding en maatregelen

4. Huidig voorkomen

De Nederlandse broedpopulatie van de nachtzwaluw omvatte naar schatting 3.300-4.200 paren in de periode 2018-2023. De soort komt vooral voor op de hogere zandgronden, met de grootste populaties op de Veluwe en in Noord-Brabant. Met meer dan een kwart van de paren is de Veluwe het belangrijkste broedgebied voor de nachtzwaluw in Nederland. Andere belangrijke gebieden zijn het Leenderbos en de Groote Heide, de Brabantse Wal en de Sallandse Heuvelrug. In het westen en noorden van het land zijn inmiddels de meeste duingebieden gekoloniseerd (Boele *et al.* 2024). Voor meer verspreidingsinformatie wordt verwezen naar de [soortpagina van Sovon](#).



Verspreiding van de nachtzwaluw als broedvogel in 2021-2023. Per atlasblok van 5x5 km is het aantal broedparen weergegeven.

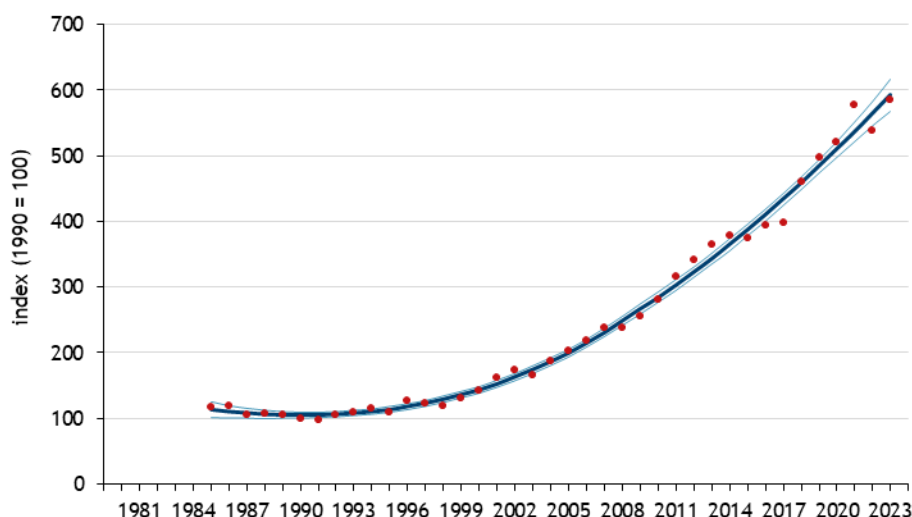
5. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding

5.1 Trends en ontwikkelingen

De landelijke trend van de nachtzwaluw als broedvogel laat zowel op de korte termijn (2012-2023) als de lange termijn (1985-2023) een matige toename zien.

Het betreft een toename na een eerdere afname. In Nederland kent de nachtzwaluw, na een sterke terugval van de populatie in de vorige eeuw, een opvallend herstel vanaf de jaren negentig. De soort nam af tot in de jaren tachtig, waarbij degradatie van leefgebied (verbossing, vergrassing, toenemende recreatie) vermoedelijk een cruciale factor vormde. De afname wordt ten dele geweten aan bebossing van woeste gronden (Vogel & Sierdsema 2018). Verzurende depositie speelde vanaf de jaren zestig een grote rol via vergrassing of verruiging van slecht gebufferde (kalkarme) bodems en mogelijk ook verslechterde voedselkwaliteit (Vogels *et al.* 2011). Het herstel, dat zich rond 1990 aftekende, vond eerst plaats in de overgebleven kerngebieden (Veluwe, Noord-Brabant), gevolgd door herkolonisatie van prijsgegeven broedgebieden, onder meer in Drenthe en de Utrechtse Heuvelrug. De nachtzwaluw heeft geprofiteerd van heideherstel

en heide-uitbreidingsmaatregelen, vooral die waarbij lange bosranden en geleidelijke overgangen werden gecreëerd. Ook in gebieden zonder herstelbeheer zijn nachtzwaluwen toegenomen, wat erop duidt dat meerdere aspecten sturend zijn. De belangrijkste daarvan lijkt de opwarming van het klimaat te zijn, waardoor er in voorjaar en vroege zomer meer nachten met een hoge nachtvlinderactiviteit zijn (Vogel & Sierdsema 2018). Dat de nachtzwaluwpopulatie sterk groeit is enigszins opvallend aangezien het hoofdvoedsel, vooral nachtvinders, afneemt (Kleijn *et al.* 2018). Mogelijk blijft de biomassa aan nachtvinders in leefgebieden van de nachtzwaluw op peil en/of is de hoeveelheid nachtvinders niet limiterend, dus ook bij afnames van nachtvinders toereikend om een populatiegroei van nachtzwaluwen mogelijk te maken. Maar ook de het eerder genoemde vaker optreden van avonden met verhoogde vlinderactiviteit kan hierbij een rol spelen. Voor meer trendinformatie wordt verwezen naar de [soortpagina van Sovon](#).



Aantalsontwikkeling van de nachtzwaluw als broedvogel. Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde lijnen).

5.2 Beoordelingsaspecten Staat van Instandhouding 2022¹

i. Verspreidingsgebied: gunstig

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is stabiel ten opzichte van de eerste atlasperiode 1973-1977. Het aspect verspreiding is dan ook als 'gunstig' beoordeeld.

ii. Populatie: gunstig

De populatieomvang in de periode 2015-2020 bevond zich ruim boven een gunstig niveau voor de populatie. In combinatie met een sterke toename van de aantallen op de lange termijn (1990-2020) leidt dit tot een gunstige beoordeling van het aspect populatie.

iii. Leefgebied: gunstig

Het actuele leefgebied is van voldoende omvang om de populatie op een gunstig niveau in stand te houden en er zijn geen indicaties dat de kwaliteit van het leefgebied onder druk staat.

iv. Toekomstperspectief: gunstig

De matige toename op de korte termijn (2009-2020) in combinatie met de afwezigheid van belangrijke knelpunten leiden ertoe dat het toekomstperspectief als 'gunstig' is beoordeeld.

¹ Voor een uitgebreide toelichting van de beoordeling van de Staat van Instandhouding in 2022 wordt verwezen naar de bouwsteen (Sovon 2024) en Vogel *et al.* (2021).

5.3 Landelijke Staat van Instandhouding

De Staat van Instandhouding (SvI) van de nachtzwaluw als broedvogel is in 2022 als gunstig beoordeeld (Sovon 2024). De eerdere SvI beoordelingen zijn in dit document opgenomen zodat zichtbaar is hoe deze over de jaren heen veranderd is².

Aspect	1981	2004	2015	2022
Verspreidingsgebied	matig ongunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig
Populatie	zeer ongunstig	gunstig	gunstig	gunstig
Leefgebied	matig ongunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig
Toekomstperspectief	matig ongunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig
Beoordeling SvI	zeer ongunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig

5.4 Landelijke instandhoudingsdoelstelling

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 2.300 broedparen (ministerie van LNVN 2026).

6. Drukfactoren

- *Vermesting*: een groot deel van het leefgebied van de nachtzwaluw als broedvogel is gevoelig voor stikstof. Het betreft zowel het dichtgroeien van open of schaars begroeide bodems (afname voortplantingsgelegenheid) als een verandering in de hoeveelheid en bereikbaarheid van prooidieren (afname prooibeschikbaarheid). Recent lokale afnames kunnen, voor zover niet het gevolg van onvoldoende onderzoek, te wijten zijn aan het dichtgroeien van kleine heidevelden en kapvlakten, wat versneld gebeurt in streken met een hoge stikstofbelasting (Lemaire *et al.* 2012, Vogel & Sierdsema 2018).
- *Verstoring door aanwezigheid*: de nachtzwaluw is als grondbroeder gevoelig voor verstoring door recreatie. Het gaat hierbij vooral om recreatie buiten de paden, wandelaars met (loslopende) honden, mountainbikers en nachtelijke recreatie (Krijgsveld *et al.* 2022, Langston *et al.* 2007). De soort kan redelijk goed tegen voorspelbare recreatie (bijvoorbeeld fiets- en wandelpaden), maar geschikte habitat in de buurt van de bebouwde kom wordt meestal vermeden (Nijssen *et al.* 2019). Voor de Veluwe is gebleken dat een toenemende recreatiedruk een aanzienlijk negatief effect heeft op de lokale dichtheid aan broedparen (Pouwels *et al.* 2017). Ook het nestsucces op de Veluwe was aanmerkelijk lager in open gestelde gebieden dan in voor het publiek gesloten gebieden (Bijlsma 2006).
- *Verstoring door geluid van verkeer*: toename van snelwegen en continue geluidsbelasting leiden tot vermindering van de leefgebiedkwaliteit (van Kleunen *et al.* 2002). Geluidsbelasting in de vorm van pieken zoals die tijdens schietoefeningen op infanterieschietterreinen optreden, wordt door de nachtzwaluw wel getolereerd; het leefgebied in oefenterreinen is doorgaans van hoge kwaliteit en het is er buiten de oefeningen rustig.
- *Natuur- en landschapsbeheer*: lokale afnames kunnen mogelijk samenhangen met veranderend bosbeheer. Kaalkappen zijn tegenwoordig kleiner dan voorheen en daarmee minder geschikt. Dit is vooral in Noord-Brabant merkbaar, waar nachtzwaluwen traditioneel veel op kapvlakten broeden (Bult 2002, van Kleunen *et al.* 2012).

Invloeden van buiten Nederland

Voor zover bekend zijn er geen belangrijke omstandigheden in het buitenland van invloed op de broedende populatie van de nachtzwaluw in Nederland. Nachtzwaluwen zijn potentieel gevoelig voor veranderingen in de omstandigheden in de Afrikaanse overwinteringsgebieden.

²Nieuwere beoordelingen van de Staat van Instandhouding zijn niet altijd één op één te vergelijken met eerdere beoordelingen door verschillen in de systematiek (ministerie van LNV 2006, Foppen *et al.* 2016, Vogel *et al.* 2021).

7. Maatregelen voor beheer, herstel en uitbreiding

Hieronder worden aanbevolen maatregelen genoemd ten behoeve van de soort.

- Verstoring kan worden beperkt door controle op recreatie buiten de paden en loslopende honden in het broedseizoen, wat loopt van mei tot en met eind augustus. Vaste paden zijn van belang, met een lage padendichtheid (Krijgsveld *et al.* 2022).
- Voor het duurzaam in stand houden van leefgebied voor de nachtzwaluw is actief (cyclisch) beheer nodig, waarmee successie, al dan niet versneld door stikstofdepositie, tegen wordt gegaan. Door Nijssen *et al.* (2019) wordt van de volgende maatregelen een positief effect op de nachtzwaluw verwacht:
 - het deels open kappen van (naald)bos en grotendeels (niet helemaal) verwijderen van opslag van bomen en struiken op de heide, waardoor halfopen bos, heide en stuifzandlandschappen op zandige bodems hersteld worden.
 - de aanleg of het in stand houden van brede zandige brandgangen of kapvlaktes, het openhouden van bestaande heideveldjes en het ontsnipperen van geïsoleerde heideveldjes door ze te verbinden met niet te smalle (100-200 meter) corridors. Als alternatief voor kaalslag zou coulissen- of schermkap kunnen dienen, waarbij op een te kappen kavel stroken of rijen bomen gehandhaafd worden.
 - het laten staan van solitaire vliegdennen op de heide, en het lokaal juist laten staan van jonge opslag om ook in de toekomst bomen te hebben die structuur geven aan het landschap.
 - beheer dat de heide open en gevarieerd houdt (begrazing, branden, opslag verwijderen etc.), zolang de combinatie met bosranden, bosjes en solitaire bomen blijft bestaan. Het kleinschalig uitvoeren van deze maatregelen werkt positief uit voor de nachtzwaluw: grootschalige maatregelen daarentegen kunnen een gebied homogeniseren, wat negatief uitpakt voor de soort.

Door Nijssen *et al.* (2019) wordt voor Natura 2000-gebied de Veluwe als kennislacune benoemd dat niet goed bekend is waarom het goed gaat met de nachtzwaluw in het gebied. De effecten van verschillende typen maatregelen (plaggen, branden, begrazing) zijn nog niet geëvalueerd in relatie tot aanbod van voedsel of broedgelegenheid voor nachtzwaluw. Daardoor is het niet goed mogelijk om beheermaatregelen op de nachtzwaluw af te stemmen, waardoor de toekomst van de soort voor een groot deel afhangt van de verdere veranderingen in klimaat en van 'trial and error' van maatregelen.

Onderscheid in maatregelen gericht op regulier beheer (instandhouding), preventie of herstel (aanvullende maatregelen om verslechtering te voorkomen of terug te draaien) en/of uitbreiding van leefgebied. Zie de tekst hierboven voor de volledige beschrijving van de maatregelen.

Maatregel	Regulier beheer	Preventie of herstel	Uitbreiding
Beperken verstoring		x	
Kapbeheer en verwijderen opslag van bomen en struiken op heide	x	x	
Aanleg en het in stand houden zandige brandgangen of kapvlaktes, creëren corridors tussen heideveldjes	x	x	x
Solitaire vliegdennen en lokaal jonge opslag op heide laten staan	x		
Open houden heide via bijv. begrazing, branden en opslag verwijderen, kleinschalig	x	x	

8. Bronnen

- Aben J. 2001. De Nachtzwaluw *Caprimulgus europaeus* in Nederland. SOVON-informatierapport 2001/05. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Bijlsma R.G. 2006. Effecten van menselijke verstoring op grondbroedende vogels van Planken Wambuis. De Levende Natuur 107: 191-198.
- Boele A., Vergeer J.W., van Bruggen J., Goffin B., Koffijberg K., van Oostveen C., Schoppers J. & Jansen D. 2024. Broedvogels in Nederland in 2023. Sovon-rapport 2024/40. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Bult H. 2002. Nachtzwaluwen *Caprimulgus europaeus* onder de rook van Antwerpen. Limosa 75: 91-102.
- Bult H. 2002. Nachtzwaluwen *Caprimulgus europaeus* onder de rook van Antwerpen. Limosa 75: 91-102.
- Foppen R., van Kleunen A., Loos W.B., Nienhuis J. & Sierdsema H. 2002. Broedvogels en de invloed van hoofdwegen, een nationaal perspectief. SOVON-onderzoeksrapport 2002/08. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Foppen R., van Roomen M., van den Bremer L. & Noordhuis R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- van Kleunen A., Sierdsema H., van der Weide M., van Turnhout C. & Vogel R. 2005. Soortbeschermingsplan Nachtzwaluw Noord-Brabant. SOVON-onderzoeksrapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- van Kleunen A., Sierdsema H., Nijssen M., Lipman V. & Groenendijk D. 2007. Het Jaar van de Nachtzwaluw 2007. SOVON-onderzoeksrapport 2007/10. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- van Kleunen A., Sierdsema H., Nijssen M., Huigens T. & Wouters P. 2012. Ecologische monitoring Nachtzwaluw in Noord-Brabant in 2008-2010. Sovon-rapport 2012/43. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Kleijn D., Bink R.J., ter Braak C.J.F., van Grunsven R., Ozinga W.A., Roessink I., Scheper J.A., Schmidt A.M., Wallis de Vries M.F., Wegman R., van der Zee F.F. & Zeegers Th. 2018. Achteruitgang insectenpopulaties in Nederland: trends, oorzaken en kennislacunes. Rapport 2871. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- van Kleunen A., Sierdsema H., Nijssen M., Huigens T. & Wouters P. 2012. Ecologische monitoring Nachtzwaluw in Noord-Brabant in 2008-2010. Sovon-rapport 2012/43. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- van Kleunen A., van Roomen M., Janssen J.A.M., Kuiters A.T., van Winden E., Boele A., Schmidt A.M. & van Vreeswijk T. 2017. Advies over correcties en bijstellingen van Natura 2000-doelen; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Rapport 2779C. Sovon-rapport 2016/27. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- Krijgsveld K.L., Klaassen B. & van der Winden J. 2022. Verstoring van vogels door recreatie. Literatuurstudie van verstoringsgevoeligheid en overzicht van maatregelen. Deel 1 hoofdrapport & deel 2 soortbesprekingen. Uitgave Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Langston R.H.W., Liley D., Murison G., Woodfield E. & Clarke R.T. 2007. What effects do walkers and dogs have on the distribution and productivity of breeding European nightjar *Caprimulgus europaeus*? Ibis 149: 27-36.
- Lemaire A.J.J., Brouwer E., Krekels R., van Kleunen A., Mensing V., Scherpenisse M., Sierdsema H. & Tomassen H.B.M. 2012. Stikstofgevoeligheid van vogelrichtlijnsoorten in Limburg. Analyse stikstofgevoeligheid in vijf Natura 2000-gebieden. Sovon/B-WARE, Nijmegen.
- Ministerie van LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- Ministerie van LNVN. 2026. Natura 2000 Doelendocument 2026; vernieuwde landelijke doelen voor Natura 2000-habitattypen en -soorten. Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. Den Haag.
- Nijssen M., Versluijs R., van den Bremer L. & Sierdsema H. 2019. Soortenherstelprogramma beheerplan Natura 2000 Veluwe: Ecologisch profiel en analyse knelpunten vogelsoorten. Sovon-rapport 2019/76. Stichting Bargerveen & Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Opdam P. & Retel Helmrich V.R. 1984. Vogelgemeenschappen van heide en hoogveen; een typologische beschrijving. Limosa 57: 47-63.
- Pouwels R., Sierdsema H., Foppen R.P.B., Henkens R., Opdam P.F.M. & van Eupen M. 2017. Harmonizing outdoor recreation and bird conservation targets in protected areas: Applying available monitoring data to facilitate collaborative management at the regional scale. Journal of Environmental Management 198: 248-255.

- Vogel R. & Sierdsema H. 2018. Nachtzwaluw *Caprimulgus europaeus*. Pp. 352-353 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- Vogel R., Foppen R., van den Bremer L., van Turnhout C.A.M. & van Roomen M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Vogel R., Zoetebier D., van Winden E., Sierdsema H., Foppen R. & van den Bremer L. 2024. Geactualiseerd landelijk overzicht van vogelsoorten met concentraties van (inter)nationaal belang. Sovon-rapport 2024/13. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Vogels J.J., van den Burg A., Remke E. & Siepel H. 2011. Effectgerichte maatregelen voor het herstel en beheer van faunagemeenschappen van heideterreinen; evaluatie en ontwerp van bestaande en nieuwe herstelmaatregelen (2006-2010). OBN/DKI, Den Haag.

Geraadpleegde websites

- Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2024. Bouwsteen Nachtzwaluw broedvogel.
<https://stats.sovon.nl/pub/publicatie/22038>. Geraadpleegd op 26/03/2025.